

Пажња дамама и господи, а нарочито ВЕРЕНИЦИМА

Златан накит и швајцарске часовнике
добитете најповољније
код фирме **„ДИЈАМАНТ“**

Риста Протић

Теравије бр. 25 и Кр. Александра бр. 1

Вршим поправке са гаранцијом, купујем старо злато

ПРЕ НЕГО ШТО КУПИТЕ НАМЕШТАЈ

НЕ ЗАБОРАВИТЕ ДА ПОСЕТИТЕ ФИРМУ

„ШУМАНАЦ“

где ћете добити Н А М Е Ш Т А Ј

чувене фабрике БОРОТА

ТРГОВИНА НАМЕШТАЈА

Живорада ШУМАНЦА

Кр. Милана — 1.

српска сцена

БРОЈ 9

БЕОГРАД, 1 ФЕБРУАРА 1942

ГОДИНА I

садржина:

Прва Крсна слава нашег
Позоришта

Остварење декорације
до постављања на
сцену

† Душан Раденковић
Историја „Тартифа“

Биографије наших умет-
ника :

Десанка Дугалић
Павле Холоднић

Позоришни живот у старом
Београду :

Позоришна публика у
старом Београду

Премијере, обнове, репризе

Позоришне белешке

Позоришна хроника

Вести из Куће

Додатак :

Актуелна позоришна
листа

цена 4 дин.

„Тоска“ (II чин)
Г. Никола Цвејић-Владин (Барон Скарпија)
и г-ђа Бахрија Нури-Хаџић (Тоска)

За свога покровитеља и заштитника узело је Српско народно позориште Св. Јована Крститеља. На тај начин симболично је обележена нова ера ове високе културне установе која је у досадашњој својој историји, нарочито у историји између два светска рата, подлџала, тако лако и с тако мало свести и поноса, интернационалним „стваралачко-културним“ утицајима, заборављајући своју мисију првоборца за оригиналну српску културу. Узимајући за своје крсно знамење једног идеолошког борца, навестиоца хришћанске религије, онога који је у Јордану крстио Спасиоца човечанства, Српско народно позориште означило је тако свој будући идеолошки пут који је, у исти мах, и традиционални пут српског народа, и његово знамење кроз векове.

*

Прослава Крсног имена била је заказана у 11 часова пре подне. Још много пре почетка свечаног црквеног обреда, позоришни фоаје, нарочито декорисан, почео је да се пуни званицама које су дочекивали Управник позоришта г. Јован Поповић и претседник Удружења глумаца г. Јован Геџ. Око њих су чиниле изванредну слику најмлађе чланице нашег Позоришта, обучене у српску народну ношњу, одређене да послужују наше госте. Између двоја улазна врата, која воде у гледалиште, стављена је велика, уметнички израђена икона Св. Јована Крститеља пред којом је већ било прислужено кандило. Она ће ту убудуће стално остати.

На позорници је, дотле, био постављен сто са славском свећом, крсним колачем и кољивом, и распоређен оперски хор који је, под вођством свога диригента г. Војислава Илића, имао да одговара на јектенија приликом црквеног обреда.

По уласку званица у гледалиште, управник г. Поповић је ступио на позорницу, укусно декорисану завесама, где су већ стајали свештеници у одежама. Он је дошао у пратњи својих директора који су присуствовали свечаном црквеном обреду с претставницима Дrame, Оперe и Балета. Између осталих, на позорници се налазио и г. Добрица Милутиновић, наш велики уметник, доајен наше Дrame, који је доцније секао славски колач с управником г. Поповићем и најмлађим чланом наше Оперe г. Слободаном Малбашким.

Свечаном славском обреду присуствовали су сви присутни стојећи, између осталих и епископ г. Арсеније који се налазио у Управничковој ложи. После свечаног обредног чина, који је изванредно пратио хор наше Оперe, дао је Управник г. Поповић своју реч у којој је образложио одлуку садашње Управе да узме Крсну славу и разлоге који су је на то навели. Он је поздравио, најпре на српском језику, присутне госте, а затим

је на немачком језику одржао овај говор који је после поновио и српски:

Сматрам за бескрајно пријатну дужност што могу, моја господо, да вас у име Управе Позоришта поздравим као госте наше Куће, овог храма уметности, и да вам се искрено и од срца захвалим на великој пажњи коју сте нам указали својим присуством на данашњи дан.

Српско народно позориште, које је у духу започете обнове Србије, већ заорало дубоко своју прву бразду на пољима позоришне уметности, прославља данас своју прву славу Св. Јована. Управа Позоришта желела је да

Садашња управа Српског народног позоришта
(Г. г. Светомир Настасијевић, директор Оперe; Јован Поповић, управник;
Боривоје Јевтић, директор Дrame; Никола Трајковић, генерални секретар;
у позадини: Велизар Гођевац, шеф Балета)

(Фото: Роглић)

именом свеца Крститеља крсти период обнове нашег првог Театра који је пре неки дан прославио сто година свога живота, и да тиме, Божјом помоћу, видно обележи једно ново доба које ће нашем толико драгом Театру донети срећнију будућност и оспособити га да у тој будућности испуни своје узвишене задатке, своју национално-културну мисију.

Дани нашег срозавања, који су претходили слому, учинили су да је и Позориште у томе времену поклекло

и скренуло са свог исправног пута. Тим више је потребно да данас нови људи са новим и здравим погледима приступе, са религиозним осећањима дужности и једном снажном вером, његовој обнови. Зато данашња позоришна слава има једно симболично значење.

У животу једнога народа позориште значи веома много. Данас, кад се под окриљем Великонемачког Рајха ствара нова Европа, нов свет, васпитна улога позоришта је још много значајнија. Оно мора бити претходница нове уметности, нове књижевности, новог друштва. Само тако схваћено, позориште може бити од користи по прогрес нашег националног и културног живота. Само тако позориште може корисно послужити за здрав развој наше омладине и њену спремност да у новоме свету понесе са чашћу своје име.

Нека нам данашња наша Слава помогне у тим нашим настојањима!

*

После свечаног црквеног чина, којим је Српско народно позориште освећено, служена је у феојеру закуска званицама, док су директори Дrame и Оперe, заједно с техничким персоналом, отишли у своје дворане где су интимно, у другарском расположењу, прославили са свима својим члановима своју прву Крсну славу.

Остварење декора од скице до постављања на сцени

Кад позоришна Управа повери сценографу да изради скице и постави декор извесног комада, он пролази кроз целу једну фазу предрадни и студија докле своју идеју потпуно не оствари. Цео тај процес може се поделити на девет фаза.

Прва фаза. Сценограф добије дело које има да прочита. У самом делу писац обично даје основне директиве и замисао како сцена треба да изгледа. Пошто је добио прве утиске и упознао се с делом, он улази у другу фазу кад с редитељем почиње да диктује о постављању комада. У томе договору и дискусији, редитељ и сценограф дају своје утиске и у основним линијама излажу мишљења како ће се дело поставити. У тој фази сценограф се већ налази под утицајем и сугестијом два лица, с једне стране писца и редитеља, с друге стране своје личности и свога Ја. Под претпоставком да су редитељ и сценограф дошли до заједничког решења о простору, стилу и димензијама у којима ће глумац моћи неспутано да живи, сценограф прелази на трећу фазу свога стварног деловања: он почиње да израђује скице. Сама та фаза садржи у себи неколико подфаза.

Изграђивање идејних скица захтева безброј варијанти из којих по свом личном нахођењу издваја једну и поново је подноси редитељу на сагласност. По доношењу одлуке о сагласности он почиње прибирањем разних детаља, тако да најзад прави дефинитивну скицу.

Четврта фаза састоји се у доношењу коначне одлуке сад не само од стране сценографа и редитеља, него и од стране Управе, односно од директора Дrame или Оперe, као и од управника, да би најзад могао да каже последњу реч и технички

Сташа Беложански, Макета једног чина из «Кориолана»

(Фото: «Срп. Сцена»)

шеф да ли има техничких могућности за остварење сценографове идеје према размерима саме позорнице и њеним техничким могућностима.

Често је сценограф широких и великих замисли принуђен да смањи њихов обим. Али баш због тога сценографски рад не састоји се само у давању помпезних и раскошних скица, пошто су оне неостварљиве у простору за који су везане. Није важно имати сва потребна сретства, важно је сопственом интуицијом и познавањем декоративних, садржајних елемената и ефеката дати нешто велико и постићи исто оно што би се постигло и с много већим сретствима. Талент једног сценографа састоји се баш у прилагођавању техничким могућностима, где несметано остаје поље фантазије и боје као главних чинилаца у стварању инсценације.

Пета фаза састоји се у раду техничког шефа који има за задатак да приложеној скици обради на димензије за обраду

кулиса које ће се доставити столарској и сликарској радионици, као и да да спецификацију за набавку потребног материјала и прорачун колико ће да стаје извођење инсценације. То је за сценографа и редитеља поново једно тешко питање кад заједнички стрепе да ли ће позоришна Управа бити у могућности да финансира извођење њихове заједничке идеје. Често Управа није у стању да прими на себе такав издатак, иако би и сама била вољна да дође до остварене сценографске скице. Тад сценограф мора још једном да прође кроз све ове претходне фазе, само у мањем обиму. Каткад Управа и сама даје сценографу директиве у којој обимности може финансиски да се креће.

Иза овога долази шеста фаза кад технички шеф преда скице столарској и сликарској радионици где се илузије и снови сценографа остварују. У току рада у радионицама сценограф свакодневно обилази радове дајући потребна упутства и директиве за њихово извођење.

У сликарској радионици скице изводе нарочити стручњаци, сликари — извођачи. Процес извођења је врло сложен. Ту више није у питању само, грубо речено, једна идеја стављена на хартију, него је у питању стотине и стотине метара декоративног платна, килограми и килограми туткала, боје и боје, стотине и стотине летава и дасака разних димензија, затим ексера, фајс-сајзни, шлагајзни, разних тинктура, бронзи, килограми и килограми хартије и осталог разноврсног материјала. Сав тај материјал, под сигурном руком техничког шефа и шефа сликарнице, треба да буде правилно распоређен у сврхе којима је намењен.

Седма фаза. Декор који је »излиферовала« сликарница доноси се на позорницу и прави се техничка проба. То је за сценографа можда једини тренутак кад има трему. То је тренутак кад сценограф први пут види остварену творевину своје замисли. Сад кад је све постављено, он има прилике да на лицу места види све оне недостатке које није био у стању да види или осети на самој скици. Коректуре које је у могућности да изврши незнатне су, али за сценографа претстављају једно искуство више за његов будући рад.

Најзад, последња и завршна фаза — осветљавање декора. Ту поново преузима у своје руке вођење целе ствари технички шеф који треба да да, према расположивим објектима, живот, боју и тон мртвом декору и лепој скици. Сценограф се ту поново налази у неизвесности да ли је декор добро насликан, односно да ли је у могућности да прима бојно осветљење како би сликарске плохе и флеке дошле до пуног изражаја.

И ту сценограф мора да доживи горко разочарање: да пропадне скица која је сјајно изгледала, декор који је беспрекорно насликан, пошто се не могу повољно осветлити, можда зато што се сценограф при изради скице ослањао само на своју интуицију, а није водио довољно рачуна о теорији светлосног преламања и мењања боје у боју.

С овим је сценографов рад завршен, тако да му остаје једино да на генералним пробама изврши потребно ретуширање светлости у односу према глумцу и према декору, како би, кад се на премијери дигне завеса, проживео све оне утиске које проживљавају редитељ и глумац.

Из овога се види да је сценографски рад везан за многе и многе елементе, и да наилази на велике препреке које се морају савлађивати с много чврсте воље. За ову врсту рада најважнији су, бесумње, услови: познавање саме ствари, осећај и талент.

Миомир Денић

† ДУШАН РАДЕНКОВИЋ

редитељ и драмски првак

Душан Раденковић рођен је у Великом Шиљеговцу код Крушевца, 4 јула 1892 г. по ст. календару. У ратовима од 1914 до 1919 г. био је војни обвезник. Почео је да глуми 1911 г. Од 1 септембра 1920 до 1 септембра 1924 г. био је члан Народног позоришта у Сарајеву. Годину пре тога провео је у Скопском позоришту. 1 септембра 1924 г. постао је члан Народног позоришта у Београду где је остао до своје смрти. 1937, Указом од 27 септембра, постављен је за редитеља Народног позоришта у петој чин. групи. 1931 до 1932 г. провео је у Бањој Луци као управник тек основаног Позоришта које је с успехом организовао. Дуго времена вршио је дужност генералног секретара Глумачког удружења. На том положају бранио је, с много части и умешности, глумачки staleж и изборио му оно место у нашем друштву које му је припадало према његовој стварној вредности и способности. За свој уметнички и организаторски рад одликован је орденима Белог орла V степена, Св. Саве V и IV степена и Југословенском Круном IV степена.

У среду, 21 јануара, на почетку поподневне претставе »Бида«, умро је изненада, у ложи дежурног редитеља, Душан Раденковић, један од највећих драмских уметника српске садашњице, једна од најпопуларнијих позоришних личности Београда. Умро је као што умиру праведници, одједном, без даха, као пресечен горостас; и умро је још релативно млад, у пуној мушкој снази, на врхунцу своје глумачке зрелости. Умро је смрћу којој и богови завиде.

Ако је иједна смрт била праведничка, ова је то била оди-ста. Душан Раденковић умро је на дужности, ведар, раздраган топлом Јенковом музиком која је баш навештавала популарни мотив пастирске фруле... док се указивао декор мачванске шуме, обасјан сунцем на заласку, а из даљине почињали хорови сеоске омладине. С том визијом у очима, које су се гасиле, отишао је Душан Раденковић Богу на истину.

С том визијом и са једним сазнањем, врло драгоценим: да је нови глумачки нараштај Српског народног позоришта, досад мало запажен, баш у овом »Биду« дошао до пунијег израза, да је овде потврдио своју вредност и изборио своје место на сунцу. А то је била Раденковићева заслуга. Дајући, као редитељ, једну нову светлост »Биду«, Раденковић је давао младошћу која је ову пасторалу тумачила, младим глумцима, младим и свежим хором — једним скупом наивне ведрине који своју глумачку невештину крије дивном узбуђеношћу својих устрепталих срца.

Он је био прозрео тајну успеха »Бида« који се на дан његове трагичне смрти давао осми пут пред распроданом Кућом: овај кошмар разбуктале младости, ведрих зачињавања, наивне песме и светлости с родних њива. Да би трајно живео, овај »Бидо« треба да је остварење једне младости која се глумачки тек рађа. То је такође једно од великих дела позоришног уметника Душана Раденковића, нажалост прво и последње његово редитељско дело на београдској сцени: да се само свестраном об-новом, и духовном, не само материјалном у декору и костиму, може дати сјај једном комаду који је изгледао готово заборављен. У овој чињеници, међутим, треба тражити и другу: Душан Раденковић је волео оне који долазе, давао им право на места која други, духом мање снажни од њега, држе, с неуморном упорношћу, за себе резервисана. То је људски и свељудски по-тез у карактеру овог великог глумца без сујете који је зло вра-ћао добрим, а своју личну уметничку каријеру умео да подреди, без размишљања, општим социјалним интересима својих про-фесионалних колега. Стога је умро као праведник, тихо, без јаука; као праведник у борби за један уметнички идеал и као војник на дужности, усправан и ведар и у смрти, окружен туж-ном пажњом оних који су га волели.

Тога дана Раденковић је био дежуран. Дошао је на сцену пред сâм почетак претставе, помало задихан, али пун оне чудесне светлости у очима која је његовом великом и моћном телу давала толико племенитости и до-броте. Дао је одмах знак за почетак и, прошавши ходником покрај мушких гардероба, сишао у редитељску ложу у трен кад је почињала увертира. Мирно је сео у свој стални угао у ложи из кога је имао преглед целе сцене. Завеса се дигла, а још пре него што се прво лице појавило на позорници, он је тешко закркљао, изгледало је да је изненада заспао. Чланови Управе, који су се налазили поред њега, покушали су да га извуку из ложе, ми-слећи да је у несвестици. Он је клонуо на њихове руке, био је у тренутку

мртав, само је његово снажно тело пуштало из себе, на махове, преостали ваздух. Позвани разводници дискретно су извукли мртвог уметника из ложе и у ходнику покушали да га вештачким путем поврате у живот, иако његово срце није више куцало. Малочашњу румен на његовом лицу постепено је замењивала пепељава боја смрти.

Једва да је неко у публици приметио овај трагични догађај. Од глумца, међутим, нико није ни слутно да је њихов редитељ, који се с њима шалио пре непуних десетак минута, већ мртав. Чин је текао даље, мирно, без прекида, у смеху и песми, док су разводници тихо носили мртвог Раденковића да га положи у најближој гардироби на импровизовани мртвачки одар. Призвани лекари могли су само да утврде тренутну смрт. Неко је упалио свећу више његове главе с раскуштраном косом која је личила на лавовску гриву. И док су његов брат Добривоје и остали глумци, тек ма-скирани, болно запевали, један свештеник — избеглица, који је Раденковића познавао из Сарајева, почео је да чита заупокојену молитву...

После првог чина изашао је пред завесу, необично потресен, г. Јован Гец, претседник Глумачког удружења, и саопштио окупљеној публици трагичну смрт редитеља и популарног драмског уметника Душана Раденковића. »Под утиском тешког догађаја, рекао је он, глумци нису у могућности да наставе претставу, и моле вас да их разумете!« Одавши пошту мртвом уметнику ћутањем од једног минута, публика се погружено разишла уз поклике: Слава му, слава Душану Раденковићу!

Увече, нешто после шест часова, црна кола Државне просектуре, обележена великим белим крстовима, понела су земне остатке великог уметника. Пратила их је до позоришне капије тужна поворка Управе и чланова Куће на Врачару. Небо је било ниско и мрачно, под ногама је шкрипао смрзнут снег. Гологлави другови Раденковићеви стајали су на хладном зимском ветру све док црна кола с белим крстовима нису замакла улицом...

На Кући је у том тренутку завијорила црна застава, док су се у позоришном фоајеу поново палиле сијалице за ону публику која је имала да дође на вечерњу претставу... Понављала се стара игра Леонкавалових »Пајаца«.

Душан Раденковић сахрањен је у петак, 23 јануара, у 10 часова пре подне, на Новом гробљу, где је београдска Општина из почасти према уметнику одредила нарочит гроб. Иако је владала велика студен, око новогробљанске капеле слегао се многи свет, нарочито уметнички и књижевнички, али и многи други познаници и пријатељи уметникови из Београда и оближње Раковице.

Пред капелом прочитао је г. Никола Трајковић, генерални секретар, говор г. Јована Поповића, управника нашег Позоришта, који, болестан, није могао присуствовати сахрани. Тај говор гласи:

Драги Раденковићу,

Тешко је заиста помирити се са жалосном истином да тебе нема више међу нама. Отишао си и сувише брзо, и сувише изненадно. Никад нећу заборавити ту претставу »Бида« чији крај ти није било суђено да дочекаш. Никад нећу заборавити онај језиви шапат који се као талас разнео по Кући: Душко Раденковић је умро! Требало је видети она занемела лица твојих младих колега — твоје деце из »Бида«, чији си успех ти створио. Сви су се они тискали око врата собе у којој си лежао, само да би могли да одаду пошту човеку коме дугују много. Да си нешто за тренутак могао да отвориш очи, ти би видео све њих како се гуше у сузама. Да, сви су они били у том тренутку око тебе. И твој »Максим«, и твоја »Љубица«, и »Петра«, и сви сви...

Али није само тај бол, што смо те тако изненадно изгубили. Постоји и други, можда још већи. Постоји бол

Позоришта које те је изгубило онда када си му имао дати много не само као одличан глумац, већ и као редитељ.

Исувише би болно било, драги Раденковићу, говорити о твојим успесима на даскама, о комадима које си ти снажно носио преко сцене. Болно, јер би нам тек то показало шта губимо с тобом и колико велика галерија типова са позорнице можда леже данас с тобом у гроб.

Опраштам се с тобом у име Управе Народног позоришта. Једино ти могу ово да поручим, драги Раденко-

Са сахране Душана Раденковића
(Г. Н. Трајковић чита говор управника г. Поповића)
(Фото: Ново време)

вићу: Одлазећи од нас можеш бити уверен да остављаш своје име дубоко урезано у позоришној историји као један од оних чланова које ће генерације спомињати као велике таленте, као незаборавна имена. Нека ти је трајан и драг спомен међу нама!

У име Удружења глумаца опростио се с поч. уметником г. Јован Гец, претседник Удружења, који је приказао велику сталешку активност Раденковићеву, његову неуморну бригу и стално старање за глумачки сталеж.

У капели, на хору, пратио је хор наше Опере, под вођством свога диригента г. В. Илића, заупокојену службу. Пријатељи уметникови, узбуђени, дискретно су брисали сузе.

Било је већ дванаест часова кад је Душан Раденковић положен у гроб, на своје вечно одмориште. Врло хладан дан, пун снежних облака, расхлађивао је још више суров северац који је немилостиво брисао преко белих хумки. Пратња се полагано разилазила под тешким утиском трагичног случаја који је изненада однео из наше средине једног рођеног уметника и једно велико срце.

Слава и вечан помен Душану Раденковићу!

Мучеништво једне комедије

Историја „Тартифа“

Средином фебруара приказе наше Позориште комедију у 5 чина „Тартиф“ од класичног француског писца Молијера (1622—1673), у режији г. Велимира Живојиновића. Тим поводом доносимо ову мученичку историју сјајне Молијерове комедије. (Опширне биографске и библиографске податке о Молијеру видети у 6 и 7 броју овога часописа, стр. 189 и 219).

Молијер
(Фото: „Срп. Сцена“)

Многа дела европске књижевности имала су, пре но што су стекла право да их свако чита или гледа, мучне, болне и тешке судбине. Једно од таквих дела је и Молијеров „Тартиф“. Да „Тартиф“ изађе дефинитивно пред публику свога времена, требало је пребродити велики број тешкоћа, пакости и интрига савременика. Ако у Молијеровим делима има горчине, нешто неразумљиве данашњем гледаоцу, то је зато што ни за владавине Краља-Сунца талент није био особина која једино одлучује. Молијер је мање ноћи пробдио да би написао ово своје дело, него што је морао употребити молби, објашњења, помоћи и пријатељских интервенција да би га одбранио од клике непријатеља, који су се лицемерно крили под маском заштитника уметности или морала. Професор Сорбоне Даниел Морне изнео је у Белешци о „Тартифу“ последње резултате изучавања овог Молијеровог дела.¹⁾

При писању својих дела, Моли-

¹⁾ Molière: *Le Tartuffe*, comédie publiée conformément au texte de l'édition des grands écrivains de la France par G. Lanson et D. Mornet. Paris, Hachette, 7 éd. 1918, p. 24—35.

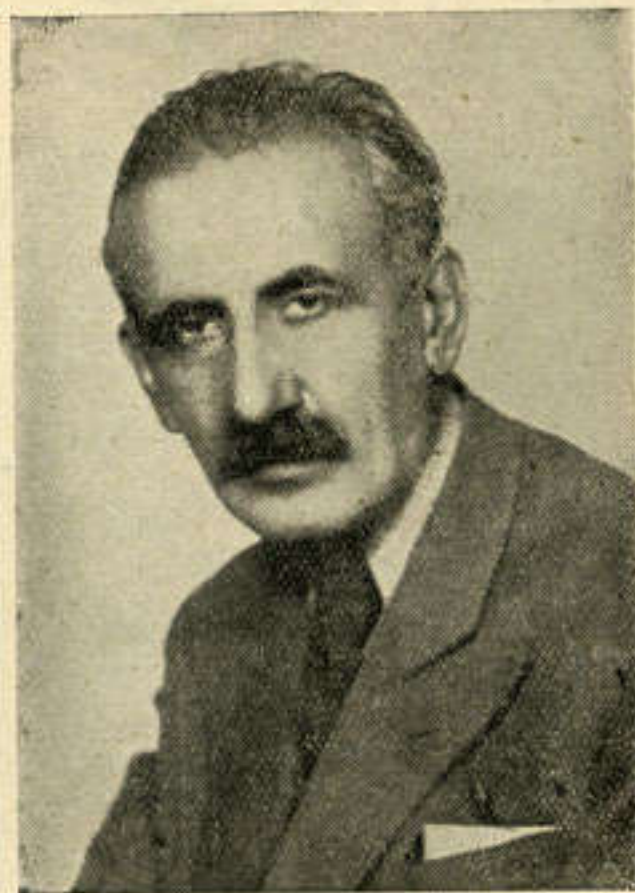
Сава Рајковић, Маске типова у комедији „Тартиф“
(Фото: „Срп. Сцена“)

јер се, каже Морне, сећао људи које је видео око себе. И „Дон Жуан“, и „Мизантроп“, и „Тврдица“ настали су тако. Али се не осећа нити зна да је у савременом друштву било изузетних чињеница и одређених скандала чију би успомениу фиксирао у својим комадима. С „Тартифом“ случај је другоја-чији.

Друштво побожњака

После 1627 године појавило се у Француској једно тајно друштво које је ставило себи у задатак да врши „свето ухођење“, да контролише владање и мишљење појединаца, да потказује грађане који су се огрешили о пост, да прогони коцкаре, да извргава руглу скаредности морнара, да спречава бежање из манастира, да се, укратко, бори „против јереси која врља дух и против порока који врља срце“. Дуго времена се за друштво, које је имало своје пододборе у свима већим местима Француске, није ништа знало. Тајност организације чувала се као светиња. Али, око 1658, неколико неспретности и неколико претераних израза ревности открише друштво и ујединише жртве. А жртва је било од више врста: племићи нису волели друштво зато што је забранило двобоје, очеви зато

Г. Велимир Живојиновић
редитељ комедије »Тартиф«
(Фото: »Срп. Сцена«)

Г. Страхиња Петровић
игра Тартифа
(Фото: »Срп. Сцена«)

што су откриване непобожности њихових синова, а мужеви зато што су упозоравани на рђаво владање својих жена. Грађанске власти заједно са епископима дадоше се у потрагу за друштвом. 15 децембра 1662 Луј XIV нареди да му се преда својина друштва.

Молијер је знао за друштво и био чак његова жртва. Центар друштва био је у цркви Сен-Сијанс у Паризу. Проповеди Олијеа су у њој побожно слушане. Олије је извргавао непрестано руглу непобожност позоришних приредаба. Молијер је као глумац — почетник морао због њега да затвори своје позориште и да оде у затвор због неплаћених дугова. Извесно, вели Морне, индискретна ревност побожњака била је само слепа побожност. Извесно да у већини они нису били лицемери него занесеници. Само, јавно мишљење је судило према изгледу, а не према стварности. Пошто су сплеткарили и по-

што су се крили, пошто су служили Бога као што се служе сопствени интереси, они су били не „Друштво“ него „Банда“. Молијер је био више или мање њихова жртва. Успомене су биле у његовом духу кад је писао „Тартифа“.

Прво приказивање и интриге

Три прва чина играна су у Версају 12 маја 1664 г. Извођење је чинило део сјајног дивертисмана који је Луј XIV, потајно, давао у част госпођице од ла Валијера. Не зна се да ли је комад читан краљу пре извођења. По извесним знацима изгледа да је Луј XIV био на страни песника и његове доктрине. Али су протести били непосредни. Краљица-мати се изјаснила одлучно против комада. Зна се да је у то време патила од првих симптома рака и да је због тога, као што малициозно вели Морне, удвостручила у побожности. Краљица је имала

Г. Јован Гећ
игра улогу Оргона
(Фото: »Срп. Сцена«)

Г-ца Љубинка Бобић
игра улогу Дорине
(Фото: »Срп. Сцена«)

пored себе све оне који су се с разлогом или без разлога осећали повређени. То су били и језуити, и јансенисти, и нарочито чланови побожњачких друштава. Ови последњи су себе познали у многим деловима комада: Тартиф одлази у затворе да дели новце, као што су и побожњаци чинили; Тартиф допушта себи да контролише држање, пријатељства и монденски живот Елмире, што су и побожњаци чинили с другим члановима тадашњег друштва; код правих побожњака, каже Клеант, нема никаквих клика, никаквих интрига; оно чиме прети Оргон, то је тежина једне клике; реч клика изгледа одјек речи која се понавља на двору као и у вароши. Умољен извесно од своје мајке, Ардуена де Перефикса и председника Ламоањона, који је подржавао јаки покрет јавног мишљења, Луј XIV је, пре 17 маја, забранио сваку претставу. Та забрана је била изречена у благонаклоном тону. Да би се одбранио, песник је, пре 24 маја, ишао неколико пута у Фон-

тенебло. Али његови непријатељи нису положили оружје. Пјер Руле, свештеник цркве Сен-Бартелеми, објављује свој памфлет: „Славни краљ на свету, или Луј XIV најславнији краљ на свету“. О Молијеру се у њему говори као о „ђаволу обученом у кожу и одевеном у људско рухо“. Писац тражи за њега огањ, „претходника оног из пакла“. Судбина памфлета је тајанствена. Изгледа чак, толико су примерци ретки, да је био забрањен и можда уништен. Слични испади морали су љутити краља и рђаво служити ствар коју су хтели да бране.

Приватне претставе

Отстранен са сцене Молијер је наставио да чита своје дело појединцима и да даје приватне претставе. Папски легат Киђи, који је боравио у Фонтенеблоу, пристао је да чује комад и дао му је, каже Молијер, своју „похвалу“. Изгледа да је Молијер комад читао и код војвоткиње од Лонгвила и код госпође де Сабле. Исто тако, код господина од Монмора и код Нинон де Ланкло. Боало каже врло прецизно да су „сви желели имати Молијера да га чују како им рецитије“. Охрабрен, песник је упутио краљу, извесно у августу, своју прву молбу. 25 септембра 1664, можда на тражење Аријете од Енглеске, била је једна претстава код Господина, у Вилер-Котреу. Принц од Кондеа, који је одмах дао Молијеру своју подршку, имао је част да чује прву претставу комада, „савршену, целу и довршену у пет чинова“; то је било у Ренсију код принцезе Палатин. Луј XIV је увек био благонаклоно расположен према уметнику. 1665 Боало, у своме говору краљу, брани ствар „Тартифа“. Исто-времено, непријатељи слабе. Друштво побожњака је забрањено, а 1666 дефинитивно нестаје.

„Наметљивац“

1667 Молијер пише нову молбу Лују XIV. Господин од Наваја се тако отворено борио против љубави младога краља да је био протеран с двора. Партија краљице-мајке изгледа пољуљана. Пре свога одласка за Фландрију, Луј XIV је био допустио, према Молијеру, приказивање комада, али изгледа да та дозвола није била формална. Песник је био склон да учини извесне уступке. Комад је добио наслов „Наметљивац“. Тартиф је постао Паниф. Носио је одело светскога човека. Молијер каже да је на више места ублажио текст и да је избацио све што је могло дати „и сенку повода славним оригиналима портрета“. Улога Клеанта је била прерађена, и разлике између праве и лажне побожности проширене и прецизирани. Различити одломци су били укинати. Али сви ови уступци нису разоружали непријатеље комада. Краљ је био у Фландрији, а господин од Ламоањона био је против Панифа колико и против Тартифа. 6 августа он је забранио приказивање комада. 8 августа Молијер шаље у Фландрију два своја глумца да носе другу молбу. Краљ је, каже Ла Гранж у своме дневнику, обећао да ће, чим се врати у Париз, учинити да се „испита комад“ и да ће га трупа играти. Молијер и Боало су ишли код господина Ламоањона, али без успеха. Париски архиепископ де Перефикс забранио је свима личностима своје диоцезе „да изводе, читају или чују рецитовати речену комедију, било јавно, било приватно, под било којим именом и изговором, и под казном излучења из цркве“.

Победа

У почетку, Молијер се обесхрабрио. Затворио је своје позориште. Затим је почео да рачуна с временом. И одобрење је најзад добивено. Не зна се који су

обзири учинили да краљ попусти. Али је успех (фебруара 1669) био значајан. Исте године комад је при-

казан 52 пута. Треба додати да је исте године била и једна претстава код Марије Терезије.

Биографије наших уметника

— ДРАМА —

Г-ђа Десанка Дугалић

Г-ђа Десанка Дугалић је један од најбољих претставника наше позоришне уметности у времену између два рата. Ученица глумачке школе у Паризу, коју завршава 1920 године, она је већ првих дана исте године у Београду, где дебитује као Мими у „Чергашком животу“ (3 марта). И кроз двадесет година рада, она ће сјајно носити цео драмски салонски репертоар. Публика ће је видети и у Ростановим „Романтичним душама“ и „Сирану“, и у Шекспировој „Богојављенској ноћи“, и у Батајевом „Свадбеном маршу“, и у Никодемијевом „Јутру“, дану и ноћи“, и у „Верној сенци“, и у Порторишовој „Заљубљеној жени“, и у Жералдијевом „Роберу и Маријани“, и у Вернејевој „Рођаци из Варшаве“, и у Кајаве-де Флеровој „Лепој нустоловини“ и „Зеленом фраку“, и у Пањоловом „Топазу“, и у Бомаршеовој „Фигаровој женидби“, и у Молијеровом „Жоржу Дандену“, и у Антоановој „Непријатељици“, и у Коктоовим „Страшним родитељима“, и у Калдероновој „Госпођи ђаволици“, и у Диминој „Госпођи с камелијама“, и у Деваловом „Товаришчу“, и у Иговом „Рују Блазу“, и у Скрибовој „Чаши воде“, и у

Шапијевој „Уседелици“, и, најзад, у Бокајевој „Супрузи“. Велики низ, као што се види, великих имена и значајних комада. И то није све. Овome треба додати и знатан број наших драмских писаца. Дела Ива Војновића, Велмара Јанковића, Момчила Милошевића, Ранка Младеновића и др. налазе у г-ђи Дугалић верну и

Г-ђа Десанка Дугалић-Недељковић у улози Госпође с камелијама (Фото: „Срп. Сцена“)

даровиту интерпретаторку. Укратко, за време од двадесет година, г-ђа Дугалић је остварила на нашој сцени преко сто

двадесет креација. И тиме њена активност није била исцрпљена. Пријатељи књижевности знају за њен путопис „Кроз Сирију, Палестину и Египат“, позоришни гледаоци сетиће се њеног комада „На другој обали“, приказаног 1935 у Београдском позоришту, а људима који се интересују теориском страном позоришног заната није непозната њена књига „Елементи визуелне глуме“. Треба потсетити и на више чланака о позоришту расутих у дневним листовима. Додајмо да је г-ђа Дугалић извесно време била наставница визуелне глуме у Глумачкој школи при Београдском позоришту. Екипа наших најмлађих чла-

нова (Дивна Радић, Едита Милбахер, Миливоје Поповић-Мавид, Мирко Милисављевић) њен је ђак. Забележимо да је г-ђа Дугалић и изврсна рецитаторка наше народне поезије. Слушаоци Београдске радиостанице и посетиоци концертних вечери сетиће се са сетом њених тумачења нашег народног блага. — Живот г-ђе Дугалић за протеклих двадесет година, као што се види, био је пун уметничких остварења. Мало је уметника који имају тако лепу прошлост. Будућност г-ђе Дугалић биће, треба се томе надати, блистава колико и дани које оставља за собом.

— ОПЕРА —

Г. Павле Холодков

Рођен 1888 године, у Рјазању (Русија), у скромној породици трговца-занатлије, г. Холодков је већ од својих родитеља наследио љубав и дар за уметност. Отац му је имао одличан баритон и важио је као добар певач-дилетант народних песама. Пошто је свршио гимназију и положио матуру, родитељи су желели да њихов син ступи на Универзитет. Али судбина је желела другојаче. Г. Холодков је отишао у Петроград и ступио у Конзерваториум. У њему је остао само три месеца. Затим је почео да ради приватно код професора баритонисте Тартакова. И најзад се уписао у Московску високу школу „Филхармонија“, коју је одлично свршио 1913 год. Исте године учествује на конкурс за ула-

зак у Московско народно позориште. Побеђује девет конкурената и добија ангажман. 1914 гостује у „Аиди“ у Опери Зимин, после чега постаје њен члан. 1919 је члан Народног позоришта у Одеси. После рата и револуције, стиже, преко Цариграда, у Београд. 1 фебруара 1921 постаје члан Београдске опере која се управо формирала. И кроз двадесет година, он стално и предано ради у њој, креиравши за то време око шездесет рола. Између великог броја његових креација, треба издвојити нарочито партије певане у операма „Аида“, „Травијата“, „Риголето“, „Отело“, „Бал под маскама“, „Тоска“, „Пајаци“, „Девојка са Запада“, „Самсон и Далила“, „Кармен“, „Фиделио“, „Лоенгрин“, „Оњегин“, „Царска невеста“, „Борис

Годунов“, „Хованшчина“, „Пикова дама“, „Кнез Игор“, „Саломе“, „Мртве очи“, „У долини“. — О уметничким квалитетима г. Холодкова написао је, приликом прославе двадесетпетогодишњице његовог уметничког рада, г. Миленко Живковић ову топлу и проживљену карактеристику: „Овај глас великог обима и племените боје има урођену топлину и мекоту, а његова динамична експанзија располаже необично великим могућностима. У сценској припреми његове вокалне особине излучују читаво богатство изражајних елемената. Широке и необично моделиране кантилене имају подједнаку сугестивност, као и драмски усклици пуни експлозивне енергије. И све је то увек оживотворено целисходним психолошким зрачењем. У томе, као и у силно афектуозној драмској игри г. Холодкова лежи тајна његовог о-

громног успеха, која га је са правим делириумом пре неких осамнаест година умела 15—20 пута изазивати пред завесу“. („Време“ од 2 октобра 1938).

Г. Павле Холодков
(Фото: „Срп. Сцена“)

Премијере, обнове, репризе

Месец фебруар биће врло активан у премијерама, обновама и репризама.

а) ДРАМА

„ПОДВАЛА“ биће први комад који ће у овом месецу изаћи пред публику; његову обнову треба очекивати првих дана прве половине месеца фебруара*). Редитељски труд око обнове комада преузео је г. Михаило Васић, тумач улоге Вула Пулавца. Улогу Неше,

*) Већ довршен, овај комад, чије трајање прелази три часа, одгођен је на неизвесно време услед обуставе електричне струје по дану.

„приватног адвоката“, тумаче у алтернацији г. г. Александар Златковић и Велибор Старчић, члан Уметничког позоришта као гост. Живана даје г. Јован Антонијевић. Адвоката Вула игра г. Никола Јовановић, Сретена г. Велимир Бошковић. Улогу Петка преузео је г. Сима Илић. Видака игра г. Јован Николић, Драгића г. Милорад Игњатовић, а Пују пандура г. Братољуб Глигоријевић, Неру тумаче у алтернацији г-ца Милева Бошњакловић, г-ђе Софија Перић-Нешић и Лепосава Петровић. Стану игра г-ђа Ана Паранос, Смиљу г-ђа Милица

Хацић, а Милку и Драгу г-це Мира Тодоровић и Љубица Секулић. Декор је спремио г. Анатолије Вербицки.

„ТАРТИФ“ ће изаћи средином фебруара. Комад је режирао г. Велимир Живојиновић. Декор је спремио г. Миомир Денић. Костиме је дала г-ђа Милица Бабић-Јовановић. Улогу Тартифа тумачи г. Страхинја Петровић, Оргона игра г. Јован Геџ, а Клеанта г. Божидар Дрнић. Елмиру дају г-ђе Ирена Јовановић и Јоланда Ђурић-Гание. Дорину игра г-ца Љубинка Бобић (у алтернацији г-ца Мира Тодоровић). Маријану даје г-ца Олга Спиридоновић. Дамиса игра г. Милан Поповић, Валера г. Реља Ђурић, Лојала г. Мирко Милисављевић, чиновника-полицајца г. Јован Николић.

„СТО МИЛИОНА ДОЛАРА“ биће трећа премијера у овој

Г. Јован Антонијевић
тумачи Живана у комедији „Подвала“
(Фото: „Срп. Сцена“)

Г. Јован Николић
игра Видака у комедији „Подвала“
(Фото: „Срп. Сцена“)

месецу. Комад режира г. Јован Геџ. Улогу Амелије игра г-ђа Надежда Ризнић. Мадлон даје г-ђа Невенка Урбанова. Ренар је г. Михаило Васић, Андре г. Божидар Дрнић, Жан г. Александар Цветковић, Пол г. Милан Поповић, префект полиције г. Јован Николић. Декор спрема г. Миомир Денић.

„ИЗБИРАЧИЦА“ ће бити четврта и последња драмска премијера у овом месецу. Комад је спремљен у потпуно новој подели и режији. У извођењу комада суделују г-ђе Зора Златковић, Евка Микулић, г-це Олга Спиридоновић, Дивна Радић, Гордана Гошић и г. г. Александар Цветковић, Милорад Душановић, Мирко Милисављевић, Милан Поповић, Миливоје Поповић-Мавид, Милорад Игњатовић. Редитељ је г. Владета Драгутиновић. Треба истаћи да је г. Драгутиновић „ИЗБИРАЧИЦУ“ же-

лео да обнови стилизовано, у духу епохе у којој је настало дело. Балетски део тога посла преузео је г. Анатолије Жуковски, а музички г. Воја Илић. Костиме ради г-ђа Милица Бабић-Јовановић.

У припреми су и Шекспиров „ОТЕЛО“ и Нушићев „СВЕТ“. Први комад режираће г. Јурије Ракитин, а други г. Милан Стојановић.

6) ОПЕРА

У Опери се спремају две српске и две немачке опере: „СУТОН“ од Стевана Христића и ЂУРАЋ БРАНКОВИЋ од Светомира Настасијевића, „ОТМИЦА ИЗ САРАЈА“ од Моцарта и „ЧАРОВНИ СТРЕЛАЦ“ од Вебера.

У „СУТОНУ“ партију Маре Никшине Бенеше пева г-ђа Ев-

Г-ђа Евгенија Пинтеровић
пева партију Маре Никшине Бенеш
у опери „Сутон“

Г-ца Анита Мезе
пева партију Маде у опери „Сутон“

генија Пинтеровић, Маде г-ца Анита Мезе, Оре г-ђа Катица Јовановић, Павла г-ђа Злата Ђунђенац, Кате г-ца Дивна Радић, Луја Ласића г. Владета Поповић, Васа трговца г. Станоје Јанковић, Саба Шишкова г. Драги Петровић, Лука Орсатова г. Жарко Цвејић.

У „ЂУРЋУ БРАНКОВИЋУ“ суделују г. Никола Цвејић-Владин (Ђураћ), г-ђа Зденка Зикова (Јерина), г-ца Анита Мезе (Мара), г. Бранко Пивнички (Гргур), г. Александар Маринковић (Стефан), г. Жарко Цвејић (Стари грађанин и јеромонах Лука), г. Драги Петровић (сулуди монах), г-ђа Евгенија Пинтеровић (робиња), г. Јован Стефановић-Курсула (Новак), г. Пера Обрадовић (Мијат), г. Ђирил Братуш (Зрља), г-ца Дивна Радић (пастирка).

У „ОТМИЦИ ИЗ САРАЈА“ суделују г-ђа Бојка Константинова (Констанца), г-ца Анита Мезе (Блондина), г. Владета Поповић (Балминт), г. Слободан Малбашки (Педрило), г. Жарко Цвејић (Осман). — У Оперу „ЧАРОВНИ СТРЕЛАЦ“ партију Отокара пева г. Ста-

ноје Јанковић, Куна г. Александар Трифуновић, Агате г-ђа Зденка Зикова, Анице г-ца Анита Мезе, Каспара г. Никола Цвејић-Владин, Макса г. Слободан Малбашки, Пустинјака г. Жарко Цвејић, Килијана г. Јован Стефановић-Курсула.

Једна сцена из „Тоске“ (I чин)
Г. Никола Цвејић-Владин (Барон Скарпија) и г. Крста Ивић (сликар Каварадоси)
(Фото: Роглић)

Због поновног ограничења електричног осветљења, почетак претстава је засад, као и у новембру прошле године, одређен за 17 часова после подне. Репертоар је тако удешен да публика, и она најудаљенија, може после претставе стићи кући пре завршетка полициског часа.

Једна сцена из „Севилског берберина“
Г. Жарко Цвејић као учитељ музике Базилио и г. Никола Цвејић-Владин
(Фото: „Срп. Сцена“)

Из старе позоришне хронике

Позоришна публика у старом Београду

Творац српског позоришта Јоаким Вујић, рекао је и оставио написано да је позоришна публика пакосна:

„Пакосна, па се исмејава“.

Верујемо да је Јоаким Вујић мислио само на један део српске позоришне публике. У тој вери остајемо кад год говоримо о позоришној публици.

Непажња у Театру на Ђумруку

Није била без мане ни позоришна публика у старој Атини. Тамо се за улазак у позориште плаћало свега два обола, па су ипак сиромашни више ценили две ситне паре него једну Софоклову трагедију или

Аристофанову комедију. Држава је подмиривала позоришни трошак за сиротињу, али ако јој се новац изда раније да сама купи улазницу, она би га потрошила на друге потребе. Имућни Атињани плаћали су улазнице својим новцем. И ови су јако ценили издати новац, те су ручавали у позоришту, чим би се неки рђав глумац појавио на сцени. Трајање ручка зависило је од дужине или краткоће улоге таквога глумца.

Позоришна публика у старом Београду није никад имала великих мана. Било је нешто ситница и њихов траг се налази у позоришним критикама. „Театар на Ђумруку“ прорадио је 4 децембра 1841 године. Он је навршио своју сто-

годишњицу. О његовој публици, првој београдској позоришној публици, писале су пре сто година београдске „Новине Србске“ и ово:

„...Понеки зрители на претстављенија слабо мотре. Они разговарају и својим разговорима друге узнемиравају. И тако, не слушајући шта се радило, онде „фора“, онде „право“ вичу, гди умесно није. То, заиста, чинили не би, кад би внимателни били.“

Такав део публике није ништа научио у позоришту. А могло се научити много што-шта, „из театралног представленија ради поправке и управленија у будућем нашем животу“...

Позориште је школа у којој се људи „усовршенствују“. Рђави зрители лоши су, као и рђави ђаци.

Зашто се, онда, иде у школу?

Из тога доба о београдској позоришној публици имамо и овај податак:

„Наће се и таквих зрителија који се љуте, криво толкујући или на себе узимајући по гдикују шалу или израженије из театралног комада.“

„Коме је пчела за клобуком тај се сам јавља!“

Шешири и висоне капе у гледалишту

„Јелена“ је по реду друго позориште у Београду. Оно је прорадило 15 маја 1847 године у сали Зданија кнеза Михаила. То је, управо, била панчевачка позоришна дружина (или „Панчевачки позоришници“) под управом Николе Ђурковића, првог Србина-композитора. Претставе је омогућила својим стараним и помоћу управа Београдског Читалишта. У овом позоришту публика показује нове врлине:

„Престаје да буде хладна за више роле“.

„Углађенији вкус почиње се све више рађати“.

„Пљескањем и лупањем руку одобравала је публика све што је поучително.“

И прочитај! И прочитај!

Све ове лепе врлине имале су једну незгodu: — развијале су се под шеширима и високим капама у самом гледалишту. Ђорђе Малетић, лирски, епски и драмски песник, некадашњи први српски естетичар, писао је у „Србским Новинама“:

„Овом ћемо приликом приметити, да би потребно било, да се скидају шешири и високе капе у театру од стране публике, јер, иначе, ако по досадањем остане, многи ће престати тамо долазити само зато, што се из стражњих клупа ништа на бини од шешира и капа видети не може“.

Напаст од кринолина

Шешире и високе капе носили су мушкарци. Жене су, опет, нешто касније истински загрозиле седиштима својим кринолинима. Једна дама заузима је по два и три места. Почетком шездесетих година београдски омладинци, позоришни дилетанти, настављају са приређивањем претстава у сали „Велике Кнежеве Пиваре“. Један од београдских листова (сад их је било већ неколико) пише:

„За наш театар велика је утеха што су сад изишле нове кринолине, које се могу скупити и раширити, јер више неће бити невоље, да понека госпођа заузме по три места“.

Поруне оркестру

У истом омладинском дилетантском позоришту приказиван је 1861 године Стеријин историски комад „Светислав и Милева“. О претстави је писао тадашњи највећи београдски лист „Видов Дан“:

„Позориште није нигда кафана и крчма... И по томе држати шешир на глави, пушити, говорити на глас за време претстављања, то су ствари које код нас нису баш духовно високе... Али сврх свега што не разумемо, то је што видесмо једно лице, које хоће да има добре манире, па се окреташе после сваког акта вичући оркестру, колико му грло подноси:

„Свирајте ово... или оно!“

„У својој ревности ово лице изређало је многе арије, које би желело да чује.“

„Зове ли се то умети живети?... А шта ће радити они на трећем месту, кад се на првом тако чини!“

Смејање и лармање због „љубавних појава“

У јесен 1868 године Народно позориште даје своје прве претставе. Како се нова позоришна зграда на Стамбол-капији још зидала, то су претставе приређиване у кафани попа Сушића („Код

Капут билетара Стојана

Прва свечана претстава у новој згради Народног позоришта била је 29 октобра 1868 године. Страховита навала публике (особито оне галериске). Капут билетара Стојана, најзад је, подеран у безброј крпа. Овом ствари позабавио се после две недеље и сам позоришни одбор. На седници од 11 новембра говорило се и одлучило да се билетару Стојану набави црна чоха за нов капут. Тако се налази написано и у одборском записнику:

„Да се билетару Стојану, из Ми-

Београдъ, 15 Маја Вечерасъ даю Панчевачки позоришници у сали кодъ Јелена у великомъ зданию снов прво театрално представление, и то е „Милошъ Обилићъ“ јуначка позориштна игра у 4 дѣјства одъ Г. I. С. Поповића. — У недељу 18-огъ т. представлѣће се у истомъ театру „Вараница“ весела игра у 3 дѣјства, а у долазећу среду 21-огъ т. „Лажа и Паралажа“ весела игра у 2 дѣјства съ песмама, и затимъ „Пилница“ шаловита игра у 2 дѣјства, такође съ песмама. — Почетакъ 6 представленија свагда у 7 сати по европескомъ часоказу; а плаћа се за сѣдишта у саали за прво место 3 цв. за друго 2 цв. за стаянѣ 1½ цв. — за сѣдишта на горњимъ спрату за прво место 2 цв., за друго 1½ цв. а за стаянѣ 1 цв.

Факсимил вести „Новина Читалишта Београдског“ о почетку рада другог београдског позоришта „Код Јелена“, 15 маја 1847

Енглеске Краљице“), на крају Космајске улице према Варош капији. Београдски лист „Световид“, од 3 децембра 1868, писао је:

„За време претставе „Ајдук Вељка“ и „Херцег Владислава“ у публици се појавило од стране неколицине нешто што је све озбиљније гледаоце довело у незадовољство. Кад се претстављају појаве љубавне, они који са својим смејањем и лармањем показују, да их непристојно, управо малициозно тумаче, не само да доводе у саблазан осталу публику, а особито женски пол, но тим засведочавају своју поквареност и несхватање нежних изливача праве и над телесношћу узвишене љубави.“

нистарства просвете, изда за један капут црне чохе, јер му је публика, хитајући на галерију, подерала капут, који је на себи имао“...

Конкуренти позоришта и несталност публике

Прва београдска позоришта „Театар на Ђумруку“ и „Позориште код Јелена“ имали су врло несталну публику, која се брзо загревала, а још брже хладила, те је свака друга дистракција могла привући на своју страну. Тако је „Театар на Ђумруку“ остајао празан због неких коњских трка. То је био такозвани „енглески коњотрк“, у коме су јахачи, необично и шарено обучени, изводили разне „пе-

ливанске продукције на коњима“. Београдски дописник „Пештанско-Будимског Скоротече“ (у броју од 19 јуна 1842 г.) жалосно узвикује:

„... Театар је празан. Не можемо се уздржати, да од срца не уздахнемо... Сви народи сматрају театар као најприкладнији способ образовања! У њему је и наука прикопчана“...

„Позориште код Јелена“ имало је, опет, опасног конкурента у пливалишту купалишту на Сави. На неколико дана после отварања позоришта у Зданију, у мају 1847 године, било је уређено на Сави, испод самог Калемегдана, прво београдско пливалиште са купатилом. Публика је посећивала Саву врло радо, а и саме „Србске Новине“ хладне су према позоришту, док пишу топло и опширно о пливалишту.

„Новине Читалишта Београдског“, у своме броју од 27 септембра 1847 године, горко су се пожалиле на овакво држање званичног органа према позоришту:

„У Београду постоји позориште (театар) и опет страни редко чују, шта се ту представља, а напротив о Пливалишту читали смо многе и повелике чланкове... Ја не кажем да Пливалиште није полезно, но опет мислим да је Позориште заведеније благородније“...

У овом напису писац још обећава да ће у „Новинама Читалишта“ јављати редовно:

„Шта се кад представљало, с малим, кад прилика и време допусте, приметбама“.

Споменути конкуренти позоришту су могли највише да шкоде преко лета. Међутим, знамо да је „Позориште код Јелена“ било врло празно и у јануару 1848 године. Празно и јадно без икаквих нарочитих узрока и разлога. О томе је Малетић писао у београдским „Просветним Новинама“:

„... Од неких времена тако се одбио народ од Позоришта, да ће се друштво, јамачно, морати разићи и себи други начин уживљења потражити, а Позориште, овај најблагороднијој забави посвећени храм затворити...“

И заиста се растурише „Панчевачки позоришници“!

* * *

Има и других трагова по којима се може закључити да је „Позориште код Јелена“ било у кризи и зрело да се растури још у децембру 1847 године. Управник Ђурковић обратио се, 23 децембра, молбом панчевачком Магистрату да се његовој дружини дозволе у Панчеву неколике претставе. Молба је одбијена, те је Ђурковић остао у Београду да још само презими. Последња забележена претстава Ђурковићевог позоришта била је 9 марта 1848 године.

Светислав Шумаревић

Позоришне белешке

„Сећања на Душана Раденковића“.

— У београдској „Обнови“ од 24 јануара даје г-ђа Жанка Стокић, одлична уметница наше сцене, своја сећања на Душана Раденковића. У опширном разговору са сарадником овог дневника, г-ђа Стокић своцира своје успомене на први сусрет с младим глумцем, у почетку прошлог рата, у Крушевцу, у Делинијевој позоришној трупи. Раденковић је тада, иако врло млад, сјајно играо многе главне роле у нашем националном репертоару, Селимбега у Ђоровићевом „Зулумћару“, Хајдука Станка у истоименој драматизацији Веселиновићева романа, Хасанагу у Шантићевеј „Хасанагиници“. Његов занос за позориште, понесен младалачким полетом, вели г-ђа Стокић, није познавао препрека. Раденковић је играо с много срца, као што се уопште играло у то време, без обзира што су материјални услови Делинијеве трупе били више него незнатни. Ускоро се г-ђа Стокић растала са симпатичним плећатим младићем који се повлачио преко Албаније да се најзад нађе у Бизерти, где је са својим глумачким друговима основао војничко позориште. Први пут после прошлог рата срела се г-ђа Стокић са Раденковићем у Скопљу, приликом једног гостовања на тамошњој сцени. „Остао је исти онај снажни млади човек ведро осмеха и племенита срца. У тренутку сам заборавила да се толико дуго времена нисмо видели... јер, био је то човек који се не може заборавити“. Г-ђа Стокић осврће се најзад на социјално деловање Душана Раденковића. „Никада глумачки сталеж неће никоме бити толико захвалан као њему за свој данашњи положај у нашем друштву које понекад није било у стању да у глумцу види не-

што друго сем човека плаћеног да засмејава и растужује...“ Топла сећања г-ђе Стокић на умрлог уметника, дана непосредно и инспирисана великим болом за преминулим другом и пријатељем, остаће у историји српског позоришта као занимљив документ правог другарског осећања и разумевања за туђе уметничке напоре.

Позориште у Државном буџету за 1942 годину.

— Државни буџет за 1942 годину, који је ступио на снагу 1 јануара ове године, предвиђа расходе и приходе Народног позоришта у Београду за време од 1 јануара до 30 децембра 1942 године.

Расходи се деле на личне и материјалне. Лични расходи предвиђају плате, периодске и положајне повишице чиновника, званичника и служитеља; награде контрактуалних, хонорарних службеника и дневничара; ванредне додатке службеника према Уредбама М. С. Бр. 1017 од 26 јула 1940 године и М. С. Бр. 1533 од 22 новембра 1940 године (паушал); и специјалне додатке, награде, накнаде и личне расходе. Расходи на плате, периодске повишице и положајне додатке чиновника Управе (управник, управник Народног позоришта у Скопљу на раду у овом позоришту, шеф администрације, главни архивар, економ), Рачуноводства (шеф, 2 рачунска контролора, помоћник књиговође, главни архивар), Дrame (директор Дrame, 3 редитеља, 10 редитеља претстављача, 15 чланова Дrame, сценограф), Оперe (директор Оперe, диригент, 3 редитеља претстављача, 5 чланова Оперe, члан Балета, 3 члана хора, 4 члана оркестра), Техничког особља (шеф,

3 сликара, 2 електричара, 1 кројач), као и чиновничке приправнике (1 осме групе, 1 девете и 2 десете), 9 званичника и 13 служитеља, са додацима личним и породичним, износе укупно 2,346.540 динара. Расходи на награде контрактуралних, хонорарних службеника и дневничара (50 чланова Дrame, 137 чланова Оперe, 26 чланова Балета, 140 члана Техничког особља) износе укупно 6,208.400 динара. На ванредне додатке службеника према Уредбама М. С. Бр. 1017 и М. С. Бр. 1533 одлази 195.320 динара. Специјални додаци, награде, накнаде и други лични расходи (хонорар гостију; за статисте, разводнике, оркестар, маскирање, и накнаде за суделовање у претставама; награде преводиоцима: откуп рукописа комада, музичких партитура, оркестарског материјала и ауторског права; награде за вечерњи рад по Уредби М. С. Бр. 1758/41, а по решењу Управе; накнаде чланова оркестра; трошкови репрезентације и изузетне награде по нахођењу Управе), износе укупно 3,625.540 динара. — Материјални расходи подразумевају: 1) канцелариске трошкове (канцеларски трошкови; препис дела, улога и музичких гласова; израда улазница; упис текста; позоришне листе; програми; огласи; комплетирање библиотеке; претплата на стручне листове, часописе и „Службене новине“, набавка Закона, штампање разних формулара; повез књига и поштанско-телеграфско-телефонски трошкови); 2) трошкове за оправку зграде, одржавање и чишћење зграда, инвентара, набавку апарата и машина, закуп просторија; 3) трошкове на огрев, осветљење и воду, трошкове за набавку електро-техничког материјала; 4) накнаде радника за израду декора, костима и одела; 5) трошкове за одржавање запреге и других превозних сретстава као и исхрану стоке; 6)

путне и селидбене трошкове; 7) осигурање зграда и инвентара; 8) накнаду за уређивање, сарадњу и растурање, као и трошкови штампања позоришног листа „Српска сцена“. Расходи по ставци 1) износе 600.000, по ставци 2) 100.000, по ставци 3) 1.000.000, по ставци 4) 80.000, по ставци 5) 80.000, по ставци 6) 4.200, по ставци 7) 80.000, по ставци 8) 100.000 динара. — Поред расхода личних и материјалних, предвиђени су и инвестициони расходи: набавка и обнова гардеробе, декора, намештаја, реквизите, музичких инструмената, власуљарског материјала, штимовање клавира; они износе 2,500.000 динара. Укупна цифра, према томе, расхода личних, материјалних и инвестиционих износи укупно 16,920.000 динара.

Приходи подразумевају редовне и нередовне приходе. Редовни приходи подразумевају: приходе од претстава (5,000.000); приходе од гардеробе, уступљене гардеробе и декора, такса за суделовање и т. сл. (500.000); приходе од позоришног листа „Српска сцена“ (100.000); закуп бифеја и сала (100.000); разне неподвижене приходе (10.000); субвенцију Градског поглаварства (600.000); остварене приходе из ранијих година (10.000); приходе од позоришног динара по решењу К. Бр. 382/41 а на основу § 25 тач. 1 Уредбе о буџету расхода и прихода за јули—децембар 1941 (3,600.000). Укупна цифра редовних предвиђених прихода износи, према томе, 9,920.000 динара. — Нередовни приходи (остатак од зајма од динара 14,000.000 за обнову гардеробе) износе 2,000.000 динара. Укупна цифра прихода је 11,920.000 динара.

Ако се упореди цифра предвиђених расхода са цифром предвиђених прихода, види се да је Позориште у пасиви за 5,000.000 динара. Ту цифру држава исплаћује из својих прихода, пошто је Позориште,

поред привредног, и просветно предузеће.

»Колумбо« од Вернера Егка. —

Половином јануара извела је Франкфуртска опера с великим успехом „Колумба“ од Вернера Егка. Композитор је још 1932 г. имао на Берлинском радију прво извођење једне кантате под истим називом. Сад је ово музичко дело добило у новом облику свој дефинитивни лик. Писац не зове ово своје дело ни опером, ни сценским ораториумом, него „извештајем и сликом“. Музика у овом комаду није себе ради, него сретство за тумачење једне трагичне идеје: уметнички је овде потпуно уобличен лик великог откривача који је као исмејана будала умро у усамљености. У овом музичко-сценском делу приказан је цео живот Колумбов. Дело је подељено на три дела између којих су „станице“ (испуњавају их разговори и хорови). Изванредно уметнички решено је питање двојице разговора од којих један изражава своју сумњу, а други своју веру у предузеће Колумбово. Занимљиво је, најзад, поменути да су у текст уписане речи и цитати Колумбових реченица тачно према историским документима. Чак је и композициона форма азгетске му-

зике дана према грамофонским плочама на којима је делом сачувана.

Поводом извођења овог дела развила се у франкфуртској штампи дискусија о самој врсти овог оперског облика. Писац „Чаробне виолине“, „Пера Гинта“ и „Јоана из Царисе“ враћа се овим обликом некој врсти поучног комада. Дејство комада, тако, није условљено само музичким и драмским елементима, његов превасходно интелектуалистички елемент захтева и живахно суделовање гледалаца. Непосредност саопштења поништава уметничку иманентност, стога је спонтана реакција различна и одређена је према вредности и облику разних епизода. У ранијим делима композитор је давао маха чулном елементу, сад даје место њега слику, а наместо песничке фабуле историски извештај. Ипак, музичке сцене с азгетском музиком имају много ритмичког верва и звучне виталности која чудесно делује. То је Вернер Егк из ранијих дела, вели Јоханес Јакоби (у „Донауцајтунгу“ од 21 јануара о. г.): „Његова техничка окретност у музичком ставу, његова несентиментална упорност и везање хетерогених уметничких сретстава у облик једног позоришног вечера сведоче о снази једне особене индивидуалности“.

Позоришна хроника

— У Барцелони је гостовала, у другој половини јануара, Државна опера из Берлина. Између осталих ствари извела је и «Кавалера с ружом» од Рихарда Штрауса. Музичко вођство имао је Ханс Сваровски, инсценацију Ханс Штробах.

— Крајем јануара изведена је у Бечу први пут, у оквиру четвртог симфониског концерта, «Јапанска празнична музика» од Рихарда Штрауса. Дириговао је Рудолф Моралт. Ово дело претставља један фино цизеловани тематски рад.

— Вацлав Талих, шеф Чешке филхармоније и прашког Народног позоришта, ускоро ће почети да спрема музички у берлинској Државној опери «Јенуфу», оперу од Лава Јаначека. Режију води Волф Фелкер.

— Млади, већ добро запажени шеф оркестра Флорентинске опере Марио Роси гостовао је средином јануара у Берлину, у тамошњој Оперу. Он је дириговао новоинсценисаном опером «Отело» од Ђузепе Вердија. Берлинска музичка критика

вели да је ово дело, пуно унутарње музичко-драмске снаге, добило у тумачењу новог диригента изврстан изглед. Роси је избегао све спољно, а задржао се на формалној архитектури музике и нарочито продуктивно целокупно богатство контраста у овом потпуно зрелом делу Вердијевом.

— У хамбуршком позоришту Алтона (Немачко народно позориште) изведено је класично дело младог немачког писца Ханса Јингста «Ахил међу женама», затим је обновљена «Дивља патка» од Хенрика Ибзена за чији реализам вели позоришна критика да није тако «убуђао» као што се мисли. У Талија-позоришту изведен је «Дон Жуан и Фауст», ова снажна концепција Грабеова. У Државном позоришту приказан је цео низ комада, између осталих натуралистичка «Лина Нордман» од Ерне Вајзборн, затим комедија «Седморица другара» од Цинеа, «Морал» од Лудвига Томе и «Хокус-покус» од Курта Геца.

Прослава Св. Саве. — У прошлом броју «Српске сцене» објавили смо програм прославе Св. Саве која је требало да се одржи у нашем Позоришту 27 јануара, на дан смрти српског светитеља и првог просветитеља. Пошто је, међутим, официјелна прослава Св. Саве за све српске просветне установе у Београду одређена на Коларчевом универзитету, са заједничким програмом, Српско народно позориште придружило јој се такође, преко својих званичних претставника.

Уметнички и социјални лик Душана Раденковића. — У наредној свесци објавићемо низ мишљења о умрлом уметнику Душану Раденковићу из пера његових најближих сарадника који су добро познавали његово уметничко развиће и пратили његово социјално деловање у области професионалног глумачког организовања.

Гостовање г-ђе Зденке Зикове у Прагу. — Примадона наше Опере г-ђа Зденка Зикова гостоваће у току фебруара у Прагу, у тамошњој Оперу. Г-ђа Зикова закључила је уговор за 20 вечери. Певаће своје најизразитије партије од којих су неке добро познате и београдској публици.

Одлазак г-ђе Васиљеве и г. Жуковског у Берлин. — Г-ђа Јања Васиљева, примабалерина, и г. Антоније Жуковски, кореограф, редитељ и први играч нашег Балета, отпутовали су крајем јануара у Берлин на тронедељне балетске студије. Њихово бављење у центру европске музичке културе биће доцније, бесумње, од нарочите уметничке користи нашем балетском ансамблу.

Позоришни приходи у јануару. — У месецу јануару Српско народно позориште приредило је укупно 34 претставе, од којих 23 драмских и 11 оперских (у оперске претставе убрајамо и претставу «Балетски час» — «Балетски дивертисман», на дан 21 јануара, за немачку војску). Укупан приход од драмских приредаба износи 238.459.50 динара, а од оперских (овде не убрајамо претставу за немачку војску) 168.461.50 динара; укупан приход је, према томе, 406.921 динар. Просечан приход од драмских претстава износи 10.367 динара, а од оперских 16.846 динара. — У поређењу с месецом децембром, месец јануар показује ову разлику. Драма је у децембру дала 20 претстава и донела је динара 238.730. У јануару Драма је дала 23 претставе, дакле три претставе више, али њен приход није порастао сразмерно; он је, напротив, за 271 динар мањи но у прошлом месецу. Погрешно би било из овога закључити да је Драма тиме подбацила у својој активности. Приликом доношења суда о приходима Дrame треба водити рачуна и о појединости да је Драма, да није било несрећне смрти поч. Душана Раденковића, могла дати још једну претставу «Ђида». Као што је познато, «Ђида» је 21 јануара био отказан због смрти Раденковићеве, а за идућу претставу, приређену девет дана касније, важиле су исте улазнице које и за 21 јануар. Ако се узме у обзир да је 21 јануара пало 15.040 динара и ако се претпостави да би исто толико пало и 30 јануара, онда приходу треба додати и ову цифру. — Пораст се нарочито осећа код Оперу. Она је у месецу децембру имала 134.941.50 динара прихода. У месецу јануару та се

цифра попела на 168.461.50 динара; пораст је, према томе, 33.520 динара. Када се томе дода и појединост да је у децембру било 13, а у јануару 10 оперских претстава, онда разлика пада још више у очи. Јер, док је просечни приход оперских претстава у децембру износио динара 10.380, дотле је у месецу јануару тај приход изнео 16.841 динар; пораст је, према томе, за динара 6.461 по претстави. Није потребно рећи да је ово више но одличан успех. — Што се тиче броја посетилаца, укупни и просечни њихов број изгледају овако. Драма је имала 12.560, а Опера 6.352 платежна посетиоца. У месецу децембру, Драма је имала 12.075, а Опера 5.689 платежних посетилаца. Пораст је, према томе, у Драми за

485, а у Оперу за 663 посетиоца. — У Драми су највеће приходе донели ови комади: »Ћидо« (6.348.50 динара), »Несуђени зетови« (13.103.50 динара), »Усред бела дана« (динара 12.866.50), »Смучање на суву« (12.760 динара) и »Зона Замфирова« (11.816 динара). У Оперу су највеће приходе донеле ове приредбе: »У долини Мораве« — »На балетском часу« (23.406 динара, премијера), »Тоска« (22.867 динара, премијера), »Севилски берберин« (17.788 динара) и »Фигарова женидба« (15.493.50 динара). — У Драми су најчешће приказивани: »Ћидо« (6 пута), »Смучање на суву« (4 пута), »Несуђени зетови« (3 пута), а у Оперу »У долини Мораве« — »На балетском часу« (4 пута), »Севилски берберин« (3 пута) и »Тоска« (2 пута).

»СРПСКА СЦЕНА«, званични орган Српског народног позоришта, излази сваког 1 и 16 у месецу на 32 странице и са илустрацијама. Сваки број садржи актуелну листу и даје кратку садржину опере или балета на дан њихових претстава. Примерак часописа стаје 4.— динара, а добија се код позоришних разводника.

Уредник и одговорни уредник: Боривоје Јевтић, књиж. референт Народ. позоришта (Франкопанова, 16/II десно).

Власник и издавач: Српско народно позориште у Београду.
Штампа »ЛУЧ«, Краљице Наталије 100.

ГУМЕНА ЧАРАПА

ФЛОРО-ЛАСТЕКС

толико је танка, да се не види ни под најтањом чаравом, притисак равномеран даје уздуж целе ноге, носи се лако и неосетно, може се прати као и свилена чарапа.

Најуспешније се примењује: код проширења вена, код тромбо-флебитиса, и код отока ногу и чланкова.

Највеће стовариште свих врста гумених чарапа, за чланкове, до колена и преко колена.

„САНИТАС“

Кр. Милана 26 до хотела „Лондон“
(преко пута Винаре Колић).

Све врсте најбољих

КОЛАЧА, ТОРТИ, ЧАЈНОГ ПЕЦИВА, КУГЛОФА, СЛАВ-
СКИХ КОЛАЧА и др. можете добити код посластичарнице

„САХАРА“

Кнез Михајлова — 15.

Примамо поруџбине.

СТОЛАРСКО-МАШИНСКА
РАДИОНИЦА

„ВРАЧАР“

БОРИСАВ С. МИЛОЈКОВИЋ

Делиградска — 25

Имамо на стоваришту комплетно и модерно израђених спаваћих соба од ораховине и јасеновине као и све врсте канцелариског намештаја.

Сопствена прворазредна израда. Примамо поруџбине свих врста намештаја као и уређаје Вила, Хотела и т. д.